

Onderwijs aan tweedejaars nieuwkomers in swv IJssel Berkel

Inhoudsopgave

1. De terugkeer van de nieuwkomer op de aanmeldschool.....	2
2. De beginsituatie van de nieuwkomer	2
3. Plaatsing van de nieuwkomer in de nieuwe groep	2
4. Het maken van een plan, de uitvoering, het monitoren en het bijstellen.....	3
5. De kwaliteitskaarten voor tweedejaars nieuwkomers	4
5.1 De verschillende kwaliteitskaarten	5
5.2 De opbouw van de kwaliteitskaart	6
5.3 Geen kwaliteitskaarten voor woordenschatontwikkeling, mondelinge taalvaardigheid, grammatica en schrijven	7
6. Woordenschatuitbreiding, taalsteun en versterken van het aanbod	11
6.1 Nederlandse woordenschatuitbreiding: hoe doe je dat?	11
6.2. Versterken van het aanbod en taalsteun geven: hoe doe je dat?	12

Ontwikkeld in opdracht van swv IJssel Berkel

Projectgroepleden:

- Ank Stekelenburg   / swv IJssel Berkel
- Ruth Kerkhoven   / swv IJssel Berkel
- Janet ten Berge   / swv IJssel Berkel
- Sebastiaan Leeftink   / obs Op d'n Esch, Eibergen
- Sandra Droppers   / ods De Branink, Laren

oktober 2024

Kwaliteitskaarten tweedejaars nieuwkomer

Voordat je start met het werken met de kwaliteitskaart doorloop je de volgende stappen:

1. De terugkeer van de nieuwkomer op de aanmeldschool

Goed voorbereid zijn op de terugkeer van de nieuwkomer is het halve werk. De intern begeleider heeft de school na 20 weken op de hoogte gebracht van de ontwikkeling van de leerling. Als je als school niet veel ervaring hebt met nieuwkomers is het goed je hierin te verdiepen en kennis op te doen. Hoe kun je zorgen voor een goede voorbereiding?

- o **Zorg voor kennis:** over leren van een nieuwe taal, culturele (verschillen en overeenkomsten), ouderbetrokkenheid en de sociaal emotionele ontwikkeling: zie document 'Onderwijs aan eerstejaars nieuwkomers in SWV IJsselBerkel' (zie website SWV IJssel Berkel), [Ruimte voor nieuwe talenten](#) (Lptn. & Kootstra, 2017) en LOWAN-website o.a. [Sterke Start](#)
- o **Maak als school beleid:** over de opvang en ondersteuning van de nieuwkomersleerling en zijn/haar ouders. Denk aan: het welkom heten van ouders, vieringen, het spreken en de inzet van de thuistaal, het koppelen van maatjes aan de leerling en aan ouders. Voor ouders kan een ouder met dezelfde taal zijn, maar uiteraard kan dat ook een Nederlandssprekende ouder zijn. Sommige scholen en/of gemeenten kunnen gebruik maken van [sleutelpersonen](#) of [brugfunctionarissen](#).
- o **Denk na over het moment van kennismaken en starten van de nieuwkomer:** laat de leerling een aantal keren meedraaien in de groep, waarnaar hij/zij doorstroomt. Zorg voor laagdrempelige (kennismakings-)activiteiten.
- o **Inschrijving van de nieuwkomer:** door ouders. Ga in gesprek met ouders, vul de informatie vanuit de taalschakelklas aan en bespreek wederzijdse verwachtingen.

2. De beginsituatie van de nieuwkomer

Voor een goede start van de nieuwkomer is het belangrijk om de beginsituatie scherp te hebben. Dit is de input voor het plan voor de leerling. Informatie over de leerling krijg je vanuit:

- o **Warme overdracht vanuit de taalschakelklas:** dit geeft zicht op de onderwijsbehoeften, het behaalde niveau, het leertempo en andere belangrijke zaken over de leerling.
- o **Gesprek met ouders (evt. bij inschrijving):** dit geeft informatie over de (culturele) achtergrond van het gezin, informatie over de leerling, bespreken van wederzijdse verwachtingen en afstemmen of en hoe ouders hun kind ondersteunen.
- o **Aanvullende informatie:** indien wenselijk kan de beginsituatie aangescherpt worden met informatie verkregen uit schoolspecifieke toetsen (methodetoetsen of methode-onafhankelijke toetsen).
- o **Zie ook:** LOWAN [Doorstroom naar regulier](#)

3. Plaatsing van de nieuwkomer in de nieuwe groep

- o De intern begeleider informeert jou (en het team) en deelt achtergrondinformatie over de nieuwkomersleerling;
- o Verdiep je in [de cultuur van de leerling](#);
- o Plaats de leerling tussen leeftijdsgenoten, maar maak gebruik van de kennis en mogelijkheden van leerkrachten van andere groepen;

- o Zet in op een goede relatie met de leerkracht en de medeleerlingen. Dat is essentieel voor de (Nederlandse taal)ontwikkeling. Ondersteun de leerling daarbij;
- o Wijs een maatje aan in de klas. Wissel met regelmaat. Een leerling met dezelfde thuistaal kan helpen met vertalen. Bovendien is het fijn om af en toe in de thuistaal te spreken. Maak met elkaar [afspraken](#) over wanneer dat mag;
- o Vraag hulp aan een leerling uit de bovenbouw, stagiaires, hulpouders. Zorg voor continuïteit en niet te veel verschillende personen;
- o Zorg dat iedereen aan dezelfde doelen werkt;
- o Zet in op de hiaten in de basisvaardigheden en de mondelinge taal;
- o Versterk telkens je aanbod door taalsteun te geven;
- o Leg (verwerkings-)materialen of opdrachten klaar waar de leerling zelfstandig mee aan de slag kan op een verloren moment. Plan op de dag- en/of weektaak momenten waarop de leerling met deze materialen of opdrachten mag werken.

4. Het maken van een plan, de uitvoering, het monitoren en het bijstellen

- o Werken vanuit doelen die passen bij het niveau van de nieuwkomer is cruciaal voor verdere ontwikkeling. Als er extra handen in de school zijn, dan is het juist belangrijk om vanuit dezelfde doelen te werken. Dus zorg tijdens die extra instructiemomenten dat lessen/activiteiten worden gepre-teached of herhaald. Dat versterkt het aanbod en daardoor worden doelen behaald.
- **Maak een plan met doelen:** met de kennis in je achterhoofd en aan de hand van de verzamelde informatie over de leerling maak je een plan met doelen.
  - o De gegevens van de taalschakelklas met (toets)resultaten, niveaus en onderwijsbehoeften vormen het vertrekpunt voor het stellen van nieuwe doelen;
  - o De tips en de adviezen van de taalschakelklas gebruik je in je plan en bij de uitvoering;
  - o Check eventueel of de leerling de [LOWAN-leerlijn](#) doelen heeft doorlopen. Zo krijg je zicht op welke doelen in het eerste jaar aanbod zijn geweest. Ook kunnen de LOWAN-leerlijnen helpen om nieuwe doelen te stellen.
    - Loop de LOWAN-leerlijnen door met de leerling voor ogen. Vraag je af:
      - Welke doelen beheerst de leerling nog niet?
    - Kies LOWAN-doelen waar je aan wilt werken.
    - Maak een onderscheid in doelen die ook (nog) aan bod komen in de reguliere lessen en doelen die zeker niet aan bod komen.

Doelen die zeker niet aan bod komen, plan je. Daarvoor creëer je een aanbod/activiteit. Bijvoorbeeld een methodeles van een lagere groep of een zelf bedachte activiteit.

Doelen die aan bod komen in de groep. Dan doet de leerling met de groep mee en versterk je het aanbod.
  - o Kijk op welke onderdelen hiaten weggewerkt dienen te worden, waar er herhaald of versneld kan/moet worden of waar de leerling kan aansluiten bij de doelen van de groep.
  - o Houd rekening met de (individuele) onderwijsbehoeften van de nieuwkomer. Zie LOWAN voor [onderwijsbehoeften van een nieuwkomer](#).
  - o Telkens geldt: kijk wat er nodig is aan taalsteun (scaffolding) in pre-teaching, in de groep en als herhaling. Later in dit document wordt dit uitgebreid toegelicht.
- **Taalleren in contact met anderen:** zorg voor een goede relatie met de nieuwkomer. Denk na over hoe je zorgt voor een aansluiting van de leerling in de groep. Het leren van en met anderen is een belangrijke sleutel voor het verder ontwikkelen van de nieuwe taal. Ondersteun de nieuwkomer met

het leggen én onderhouden van de contacten met jou en de medeleerlingen: Elk moment is een taalleermoment.

- **Maak een week-of dagtaak:** voor de nieuwkomer: zet daar ook de (extra) ondersteuningsmomenten (door anderen: onderwijsassistent, stagiaire) in.
- **Gebruik de kwaliteitskaarten:** als input voor het plan en de uitvoering.
- **Werk cyclisch:** werk met kleine doelen, monitor: evalueer regelmatig, observeer en toets en stel je doelen bij. Neem de (oudere) leerling in het proces van het stellen van doelen mee. Maak ze eigenaar van hun eigen leerproces.
- **Hoge verwachtingen:** stel altijd hoge verwachtingen. Een oudere nieuwkomer zal versneld zich moeten ontwikkelen wil hij/zij aansluiten bij het niveau van leeftijdsgenoten. Kijk goed naar de onderwijsbehoeften en het leertempo van de leerling. Richt je op de basisvaardigheden (technisch lezen, spelling, rekenen en begrijpend lezen) deze zijn cruciaal voor de verdere ontwikkeling en om een goede passende vervolgplek op het VO te vinden.
- **Vervolgonderwijs:** denk bij een oudere leerling bij bijvoorbeeld de start in groep 7 na over de vervolgschool. Leg tijdig contact. Kijk eventueel bij [LOWAN-VO](#) aan welke doelen nieuwkomers moeten voldoen om door te stromen.

5. De kwaliteitskaarten voor tweedejaars nieuwkomers

De kwaliteitskaarten zijn helpend om doelen te stellen en deze te vertalen in een onderwijsaanbod. In het door jullie opgestelde plan zijn doelen gesteld aan de hand van onderwijsbehoeften. De doelen zijn leidend voor het werken met de kwaliteitskaart.

Het streven is om de nieuwkomer zo snel mogelijk te laten aansluiten bij de lesstof van de reguliere groep.

Voorafgaand

Goed om te weten is dat je een nieuwe taal leert door een intensief NT2 aanbod, door taalsteun bij kennisoverdracht, door lezen én tijdens alle interactiemomenten. Dit geldt in elke les, op elk moment, vandaar: Elk moment is een taalleermoment.

Taalsteun geef je op elk moment. Bij elke korte uitleg of langere instructie, bij elke les (met of zonder kwaliteitskaart).

- **Geef taalsteun**
  - o Nieuwe taalleerders zijn gebaat bij **taalsteun** die een leerkracht geeft. Wat taalsteun precies is lees je later in dit document.
  - o **De onderwijsbehoeften van nieuwe taalleerders** zijn (vaak) vormen van taalsteun, alleen vanuit een ander perspectief geformuleerd. Dus bijvoorbeeld de nieuwkomer heeft behoefte aan visuele ondersteuning, dat is een vorm van taalsteun. Zie LOWAN voor [onderwijsbehoeften van een nieuwkomer](#). Als je aan de onderwijsbehoeften voldoet, geef je vaak automatisch taalsteun.
  - o **Taalsteun en extra NT2 ondersteuning is nodig in de eerste vijf jaar** van het leren van een nieuwe taal. In [Ruimte voor nieuwe talenten](#) (Lptn. & Kootstra, 2017) is dit onderbouwd. Tevens vind je hier praktische voorbeelden.
- **Samen spelen, leren en werken**
  - o **Creëer situaties waar taal leren met en door leeftijdsgenoten ontstaat.** Als je situaties creëert (bijvoorbeeld een samenwerkingsopdracht) of er ontstaan spontaan momenten dan is er een

taalaanbod, is er taalruimte (om te oefenen met luisteren en spreken) en is er feedback (bewust of onnadrukkelijk).

- o Door deze sociale momenten en leeractiviteiten oefenen leerlingen met de nieuwe taal. Tegelijkertijd breiden ze taal uit en verdiepen ze de taal (leren steeds betere zinnen te formuleren en woorden te vervoegen, scherpen betekenissen van woorden aan, leren andere betekenisaspecten van woorden, breiden zo hun kennis uit).

Bron: Verhallen en de Walst, 2011

- o **Ondersteun de nieuwkomer met het leggen en het onderhouden van de contacten.**
  - o Soms is er ruis of lijken er drempels te zijn door de taal of door culturele verschillen. Als leerkracht kun je de leerlingen helpen de verschillen te overbruggen.
- **Zet aanwezige kennis in de thuistaal in.**
- o Nieuwkomers hebben verschillende ervaringen en kennis. Deze kennis is opgeslagen (in de thuistaal en/of de nieuwe taal) in een gemeenschappelijk kennisreservoir. Op de aanwezige kennis van een nieuwkomer wordt later ingegaan.

NB:

- **Bij een nieuwe taal leren gaan we onder andere uit van:**
- o Het **Meerjarenmodel in drie fasen** ([Ruimte voor nieuwe talenten](#) Lptn. & Kootstra, 2017) Een nieuwe taal leren duurt minimaal 5 jaar. In die jaren zijn er meerdere verschuivingen in onderwijsaccenten die je legt:
    - Van Dagelijkse Algemene Taal (DAT) naar CAT (Cognitief Academische taal).
    - Van taal leren door intensief NT2 aanbod naar door en met leeftijdsgenoten.
    - Van veel taalsteun naar minder taalsteun.
  - o **Het taal leer door interactie:** de drie taalgroeimiddelen; taalaanbod, taalruimte, taalfeedback. Zie ook hierboven bij uitleg 'Samen spelen, leren en werken.'
  - o **Dat passief taalgebruik vooraf gaat aan actief taalgebruik:** je begrijpt eerst woorden en zinnen (passieve kennis). Als je een leerling vraagt: 'Waar zie je de supermarkt?' Dan kan de leerling het aanwijzen op een afbeelding. Dit is passieve of receptieve beheersing. Als je vraagt aan leerling: 'Wat is dit?' Dan is dat een moeilijkere vraag. Als de leerling dan antwoordt: 'Dit is een supermarkt', beheerst de leerling het woord actief of productief.
  - o **Mondelinge taalbegrip en -gebruik gaat vooraf aan schriftelijk:** luisteren gaat vooraf aan spreken, lezen gaat vooraf aan het schrijven.

5.1 De verschillende kwaliteitskaarten

Kwaliteitskaarten bij cursorische vakken: technisch lezen, rekenen en spelling

Cursorische vakken zijn vakken met een duidelijke opbouw in moeilijkheidsgraad. Er zijn kaarten die tips geven om de basisvaardigheden verder te ontwikkelen en sterk neer te zetten. Dat zijn de

kwaliteitskaarten voor technisch lezen, spelling en rekenen. Voor deze vakken behaalt een leerling eerst een niveau en gaat dan verder.

Uit de beginsituatie is duidelijk geworden of er sprake is van hiaten en/of herhaald aanbod nodig is of versnellen mogelijk is. Zet daar eerst op in.

Bijvoorbeeld het is logisch om eerst de tafels van vermenigvuldigen te kennen, voordat je breuken aangeboden krijgt.

Of een leerling oefent bij technisch lezen eerst de mkm-woorden voordat je de mkmm of mmmkm woorden oefent. Je gaat als het ware eerst een poortje door, voordat je naar het volgende poortje gaat. Net als bij rekenen (eerst vermenigvuldigen en dan pas breuken).

Voor technisch lezen, spelling en rekenen zet je in op het wegwerken van hiaten. Het streven is om de nieuwkomer zo spoedig mogelijk aan te laten sluiten bij het onderwijsaanbod van leeftijdsgenoten.

Kwaliteitskaart lezen met begrip

Er is ook een kwaliteitskaart 'Lezen met begrip'. Bij het vak begrijpend lezen zit ook een opbouw van specifieke doelen. Bijvoorbeeld bij het aanleren van strategieën die worden aangeleerd. Daar kan ook sprake zijn van hiaten. Stel een leerling heeft bijvoorbeeld bepaalde leesstrategieën nog niet aangeboden gekregen: samenvatten of verwijswaarden. Dan vind je bij paragraaf 4 en in de kwaliteitskaart suggesties hoe je dat aanpakt.

De belangrijkste doelen bij 'Lezen met begrip' zijn echter gerelateerd aan kennisontwikkeling en/of leesplezier. Daarnaast is bij lezen het begrijpen, gebruiken, het evalueren en reflecteren op teksten van belang ([Lezen in het PO](#)). Het ultieme doel is dat een leerling teksten kan lezen en begrijpen, dat hij/zij er plezier aan beleeft, kan meedoen in de maatschappij en kennis ontwikkelt.

Een voorwaarde om tot begrip tijdens het lezen te komen is dat de leerling vlot en correct kan lezen, dat er kennis (een goede (Nederlandse) woordenschat) aanwezig is en dat er zekere deelvaardigheden worden beheerst. Bijvoorbeeld in één oogopslag een woord herkennen, de betekenis ophalen uit je hoofd of verbanden leggen.

***Hoe zit het met de woordenschat bij lezen met begrip?**

Uiteraard is een hiaat bij een nieuwkomer de Nederlandse woordenschat. In alle lessen met teksten kan de leerling daar tegenaan lopen. Om tot begrijpend lezen te komen is de Nederlandse woordenschat cruciaal. Let wel: de kennis (de woorden) kunnen wel aanwezig zijn in de thuistaal. Bovendien kan de leerling als hij/zij geletterd is in de thuistaal, deze inzetten om tot begrip te komen.

Bij een ontoereikende woordenschat bij lezen met begrip zet je in op het versterken van het aanbod en geef je taalsteun. Bijvoorbeeld door woordclusters (middels de '[Met woorden in de weer- didactiek](#)' die ook in sommige reguliere taalmethoden zit) te pre-teachen, de thuistaal in te zetten, de tekst voor te bespreken, te schematiseren en te tekenen. Zorg voor voldoende herhaling van de aangeboden woordclusters.

De kwaliteitskaart 'Lezen met begrip' is bij alle momenten dat lezen met begrip nodig is, in te zetten. Dus ook bij het lezen van zaakvakteksten.

5.2 De opbouw van de kwaliteitskaart

De kwaliteitskaarten zijn als volgt opgebouwd:

In de 1e kolom maak je op grond van de beginsituatie een keuze voor één van de opties.

- optie 1 (1a en 1b): de leerling heeft een leeftijdsadequaat niveau en
- optie 2: de leerling is niet op leeftijdsadequaat niveau.

In de 2e kolom vind je de acties die worden geadviseerd.

In de 3e kolom vind je suggesties naar achtergrondinformatie (literatuur, website of didactiek).

In de 4^e kolom vind je suggesties voor materialen. Vul deze laatste kolom aan met effectieve schoolspecifieke materialen en methodieken.

Onderaan de kaarten vind je in de volgende rijen aandachtspunten: o.a. toetsing en zorg.

Als de nieuwkomer aansluit bij de doelen van de reguliere groep dan is taalsteun (scaffolding) nodig. In paragraaf 6 geven we hier voorbeelden van.

5.3 Geen kwaliteitskaarten voor woordenschatontwikkeling, mondelinge taalvaardigheid, grammatica en schrijven

Voor woordenschatontwikkeling, mondelinge taalvaardigheid, grammatica en schrijven zijn geen aparte kwaliteitskaarten ontwikkeld. Wat betreft woordenschatontwikkeling en mondelinge taalvaardigheid: het meest effectief is het om woorden thematisch aan te bieden (die gerelateerd zijn aan de reguliere lesstof) en om taalsteun te geven. Thematisch aanbod zorgt voor grootste kans op herhaling waardoor de kennis beklijft. Mondelinge taalvaardigheid oefent de nieuwkomer voortdurend. Als leerkracht geef je op verschillende manieren taalaanbod en lok je de leerling uit tot spreken, met jou of met andere leerlingen.

Voor grammatica geldt kijk goed wat de beginsituatie is van de leerling en waar hiaten zitten. Geef extra instructie en verwerking op de hiaten en kijk wanneer aansluiten bij de reguliere stof mogelijk is.

Voor schrijven geldt: dat doet elke leerling op zijn/haar niveau. Laat de nieuwkomer aansluiten bij de reguliere stof. Kijk goed of er extra uitleg nodig is. Regelmatig oefenen zal zorgen dat de leerling er steeds vaardiger in wordt. Door een steeds betere beheersing van het Nederlands zal het resultaat steeds beter worden. Oefening baart kunst.

In deze paragraaf lees je waarom het lastig is om de beginsituatie vast te stellen voor mondelinge taalvaardigheid, woordenschatontwikkeling en lezen met begrip. Waarom het vertrekpunt voor je onderwijsaanbod de aanwezige kennis en het (Nederlandse) taalniveau van de nieuwkomer is en hoe je doelen stelt voor deze domeinen.

Beginsituatie lastig vast te stellen voor deze vakken

Zoals bij de paragraaf 'Kwaliteitskaart Lezen met begrip' al even is aangestipt, is voor de vakken of domeinen: mondelinge taalvaardigheid en de woordenschatontwikkeling de beginsituatie en het niveau moeilijker vast te stellen. Wat is er aan kennis en vaardigheden aanwezig in de thuistaal onder het wateroppervlak van de ijsberg (zie paragraaf 5 Jim Cummins, 1986). Daar spreken we niet over hiaten.

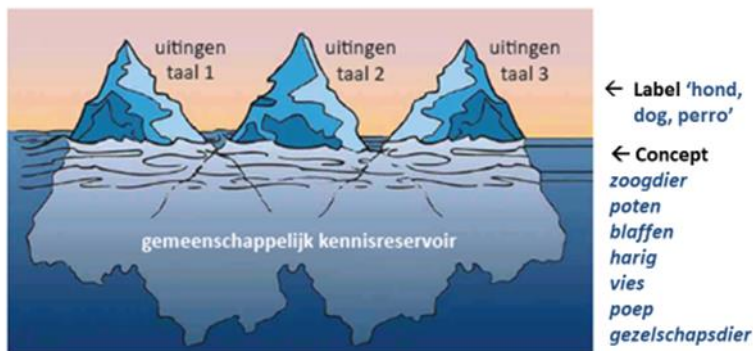
Want wanneer is er sprake van een hiaat? Als je het Nederlandse woord (label) voor 'demonstratie' niet kent, maar wel het concept en het label wat hoort bij 'demonstratie' in je thuistaal is er dan sprake van een hiaat?

Of als je niets weet over rivierdijken, maar wel alles weet over irrigatie, betekent dit dan dat de kennis niet aanwezig is? Dit is op voorhand niet duidelijk. Misschien lukt het de leerling al prima zijn/haar emoties in de thuistaal onder woorden te brengen, maar lukt dat in het Nederlands nog niet. Of lukt het participeren in een gesprek en beurtwisseling toepassen in de thuistaal goed, maar is dat lastig en spannend in het Nederlands.

Het bovenstaande hieronder toegelicht met een eenvoudige voorbeeld en afbeeldingen. Onder het wateroppervlak (onzichtbaar) alle aanwezige kennis, waaronder de concepten.

Bijvoorbeeld bij concept van het woord hond de betekenisaspecten: zoogdier, poten, blaffen, etc.

Boven het wateroppervlak de toppen van ijsbergen, de taaluitingen van de talen die je beheerst. De taaluitingen zijn dan de labels. In dit voorbeeld in het Nederlands 'hond' en als je het Engels en Spaans ook beheerst 'dog' en 'perro.'

Het Ijsbergmodel van Jim Cummins

Bron: Cummins, J. & Swain, M., 1986

Bron: Rezulto

Vertrekpunt voor je onderwijs: aanwezige kennis en het (Nederlandse) taalniveau

De aanwezige kennis in en het beheersingsniveau (vaardigheden) van de thuistaal en het Nederlandse taalniveau van de nieuwkomer bepalen in hoeverre de nieuwkomer komt tot begrijpen en het verder ontwikkelen van de (nieuwe) taal.

Aanwezige kennis en het taalniveau, in de thuistaal en/of het Nederlands, is het vertrekpunt om nieuwe kennis aan te leggen (in het Nederlands). Welke kennis precies aanwezig is bij de nieuwkomer, is moeilijk te achterhalen. Wat onder het wateroppervlak bij de ijsberg zit is niet zichtbaar (Cummins J. & Swain, M., 1986). Omgevings- en persoonlijke factoren spelen hier een grote rol.

Denk aan leerlingen:

- met onderwijservaring (die kunnen lezen en schrijven in de thuistaal) en een stimulerende thuisomgeving;
- met onderwijservaring in een herkomstland met een vergelijkbare onderwijsaanbod als in Nederland;
- zonder onderwijservaring en met laagopgeleide ouders;
- zonder onderwijservaring en een stimulerende thuisomgeving;
- leergierige leerlingen;
- gedreven gemotiveerde;
- introverte of extraverte;
- van verschillende leeftijden en dus ervaring.

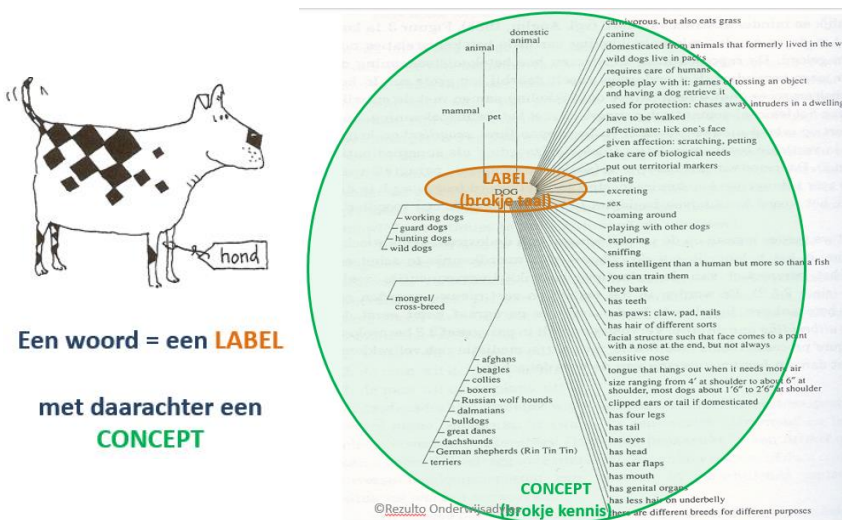
Bovendien kan de aanwezige kennis door persoonlijke interesse of ervaring op onderwerpen of thema's per nieuwkomer enorm uiteenlopen.

NB: Nieuwkomers die hun thuistaal goed beheersen kunnen de thuistaal inzetten om tot begrip te komen (en zo de nieuwe taal sneller leren). Door gesproken woorden/teksten of te lezen teksten te vertalen in hun thuistaal. Geletterde leerlingen kunnen ook teksten met google translate vertalen in geschreven tekst in hun thuistaal. Dit zijn vormen van taalsteun.

Aanwezige kennis: (Nederlandse) woordenschat

Als de nieuwkomer in het Nederlandse onderwijs belandt is de Nederlandse taal dé toegang om schoolse kennis te ontwikkelen. Bij nieuwkomers is er sprake van een achterstand in de Nederlandse woordenschat. Voor sommige leerlingen is die achterstand ook in de thuistaal. Persoonlijke en omgevingsfactoren spelen een rol. Denk aan het ijsbergmodel van Jim Cummins (1986).

Er zijn leerlingen die bijvoorbeeld weinig onderwijservaring of een minder stimulerende thuisomgeving hebben. Zij hebben minder ervaring en kennis opgedaan in hun thuistaal. Voor andere leerlingen is het alleen een woordenschatachterstand in het Nederlands, in de thuistaal kennen ze de woorden, begrippen (concept) wel, maar kennen het Nederlandse woord (het label) toevallig niet.

Bron: [Rezulto](https://www.rezult.nl/)

Voor jou als leerkracht is het belangrijk om te weten of de leerling aanwezige kennis in kan zetten. Door de inzet van de thuistaal kun je daar achter komen.

Thuistaal kun je bijvoorbeeld inzetten:

- door instructie of teksten te (laten) vertalen;
- door voorkennis te activeren, zodat de leerling de nieuwe kennis makkelijker kan aanhaken;
- door de leerlingen onderling in gesprek te laten gaan over het onderwerp, zodat leerlingen hun kennis (in de thuistaal) kunnen aanscherpen, verbreden of verdiepen;
- door de nieuwe taal te koppelen aan aanwezige kennis. Bijvoorbeeld: als je al kennis hebt over het klimaat in je thuistaal, dan leer je in de les de Nederlandse woorden bij klimaat. Daarnaast kun je als er al aanwezige kennis is nieuwe kennis (in het Nederlands) makkelijker tot je nemen.

Nieuwe kennis aan leggen

Als er kennis over een bepaald onderwerp in de thuistaal aanwezig is, dan kan deze worden aangeboord bij het leren van nieuwe schoolse kennis. Eventueel kun je daarbij de thuistaal in zetten. Als de kennis nieuw is (niet aanwezig in de thuistaal) dan zul je net als bij reguliere leerlingen de nieuwe kennis via het Nederlands aanleren. Daarmee is niet gezegd dat de thuistaal daar niet ondersteunend bij kan zijn.

Mondelinge taalvaardigheid en kennis

Kennis is ook nodig om mondeling taalvaardig te worden. Mondelinge taalvaardigheid is een domein dat bestaat uit een combinatie van vaardigheden: in het luisteren, het spreken en het begrijpen. Begrip hangt dan weer samen met de aanwezige (Nederlandse) kennis (woordenschat). De vaardigheden spreken en luisteren oefent een nieuwkomer in betekenisvolle situaties waarin hij/zij de interactie aangaat met zijn/haar omgeving. Bij kwalitatieve goede interactie is er sprake van taalaanbod, taalruimte en taalfeedback, de drie taalgroeimiddelen.

Bron: Verhallen, M. & R. Walst, 2011.

Ook is er sprake van een soort opbouw in moeilijkheid voor de vaardigheden spreken en luisteren. Denk maar aan: iets vertellen over een boek, bijvoorbeeld *Dolfje Weerwolfje*, dat je hebt gelezen. Dit is iets anders dan een presentatie geven over 'Bedreigde diersoorten en hun leefomgeving.' Mooie werkvormen om interactie uit te lokken zijn de [Taaldenkgesprekken](http://www.taaldenkgesprekken.nl) (zie ook www.taaldenkgesprekken.nl) en [de Taalrondes](#).

Doelen stellen voor de domeinen mondelinge taalvaardigheid en woordenschatontwikkeling

Voor het domein mondelinge taalvaardigheid stel je dezelfde doelen als bij reguliere leerlingen alleen je houdt daarbij rekening met het niveau, de onderwijsbehoeften, de interesse en de aanwezige kennis van de nieuwkomer.

Bijvoorbeeld een doel als '... kan een verhaal chronologisch navertellen' kun je op verschillende manieren aan de orde brengen. De moeilijkheid zit meer in het onderwerp bijvoorbeeld: concreet of abstract, belevingswereld of juist niet, in het-hier-en-nu of uit een eerdere of toekomstige context (vorige week, over één jaar). Ook zijn de hulpmiddelen die je mag gebruiken bepalend of de nieuwkomer de taak aan kan. Als je een verhaal mag navertellen aan de hand van de plaatjes is dat makkelijker (en wellicht begrijpelijker voor je publiek) dan zonder afbeeldingen.

Een doel als 'samenvatten van een verhaal' of 'luisteren naar een verhaal' is lastiger als het onderwerp onbekend is (bijvoorbeeld een leergesprek over 'De verkiezingen in Nederland'), dan als het gaat over een bekend onderwerp (bijvoorbeeld een voetbalwedstrijd van Nederland tegen Spanje die de avond van tevoren op televisie was).

Dit maakt dat de meeste doelen die in de reguliere stof aan de orde komen voor nieuwkomers ook haalbaar zijn, mits je als leerkracht aanpassingen maakt aan de hand van de onderwijsbehoeften van de nieuwkomer. Dit is maatwerk.

Woordenschatontwikkeling vindt voortdurend plaats: ieder moment is een taalleermoment. In interactie (met taalsteun) als een leerling voor zijn/haar plezier een boek of een tekst leest, leert de nieuwkomer taal en Nederlandse woorden. Op die momenten is er sprake van incidentiele woordenschatuitbreiding.

Door versterken van het reguliere aanbod en taalsteun (gepland en interactief) help je de nieuwkomer nieuwe kennis op te doen en nieuwe Nederlandse woorden te leren. Je plant dit aanbod. Dit is intentionele woordenschatuitbreiding.

Woordenschatontwikkeling is het meest effectief als woorden thematisch in betekenisvolle contexten aan bod komen.

6. Woordenschatuitbreiding, taalsteun en versterken van het aanbod

We hebben een aparte paragraaf gewijd aan hoe je als leerkracht kunt helpen de Nederlandse woordenschat van leerlingen uit te breiden. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is dat (Nederlandse) woordenschat vaak een struikelblok blijft bij nieuwe taalleerders.

NB: Naast een gedegen aanbod met aandacht voor woordenschatuitbreiding, taalsteun en interactiemomenten is het belangrijk om de nieuwkomer vaardigheden aan te leren om dit struikelblok zelfstandig te kunnen aanpakken. Dus bijvoorbeeld door het aanleren van strategieën (verder lezen, terug lezen) door gebruik te maken van een woordenboek, een vertaalapp, door iets op te zoeken, door hulp te vragen, etc. Dit is een belangrijke vaardigheid om aan te leren, daarmee geef je ze een tool en erken je het probleem. Want nieuwe taalleerders zullen daar ook in de toekomst hoogstwaarschijnlijk tegenaan lopen.

6.1 Nederlandse woordenschatuitbreiding: hoe doe je dat?

Door taalsteun (eerder beschreven), door aanbod te versterken (pre-teaching, ondersteuning bij de regulier les en herhaling), door gestructureerd woorden aan te bieden en door lezen te stimuleren breid je de kennis van de nieuwkomer uit.

Al eerder is beschreven hoe je taalsteun geeft en hoe het nieuwkomers helpt om taal te leren (incidenteel).

Als leerlingen plezier beleven in het lezen dan helpt dat enorm in het vergroten van de woordenschat (de kennis). Lezen werkt als een vliegwiel voor de woordenschatontwikkeling. Het investeren in leesplezier is dus belangrijk en loont.

Hier zoomen we kort in op de woordenschatuitbreiding door een gestructureerd en planmatig woordenschataanbod (intentioneel).

Een planmatig en gestructureerd woordenschataanbod

Bij de voorbereiding van de les stel je vast dat een versterkt aanbod, middels pre-teaching, taalsteun in de les en herhaling nodig is.

Denk dan van tevoren na over hoe je dat doet (welke taalsteun) en welke woorden je apart wilt aanbieden.

Bied tijdens de pre-teaching woorden aan die aansluiten bij de reguliere les.

- Kies woorden die nuttig zijn, die veel voorkomen en waarbij je constateert dat het betekenisvolle context is. Bijvoorbeeld bij het thema 'Het menselijk lichaam': de leerling hebben geraamte/skelet, spieren, bindweefsel en bloedsomloop geleerd. Er komt een leerling op

krukken binnen met een gebroken been. Het is dan bij uitstek de kans om woorden als 'pech hebben', 'geluk hebben' of 'fractuur' aan te bieden.

- Denk na of je woorden kunt labelen of dat woorden meer uitleg nodig hebben. Met labelen bedoelen we: het concept is al aanwezig in de thuistaal en je leert op school het Nederlandse label. Labelen kan kort en snel, maar heeft zeker meerdere keren herhaling nodig! De inzet van thuistaal is dan helpend.
- Besteed op een gestructureerde manier aandacht aan de (Nederlandse) woordenschatuitbreiding. Doe dit thematisch. Dit kan door:
  - o verschillende woordsoorten aan te bieden: zelfstandige naamwoorden, werkwoorden, functiewoorden, spreekwoorden en gezegden;
  - o basiswoordclusters (DAT-woorden: Dagelijks algemene taal) passend bij de reguliere lesstof apart in een groepje en/of zelfstandig aan te leren. Soms merk je dat de nieuwkomer de basiswoorden behorend bij het thema nog niet kent. Als de context/het thema het toe laat is het dé kans om ook die woorden aan te bieden.
  - o woordclusters (CAT-woorden: Cognitief academische taal) passend bij de reguliere leerstof aan te bieden (versterk je aanbod!),
  - o Woorden in clusters aanbieden is makkelijker voor de leerling om te onthouden. Als je het woord 'actie' aanleert is het de uitgelezen kans om ook 'reactie' aan te leren.

Voorbeeld van woordenschataanbod in een les:

Pre-teaching:

- Je biedt de geselecteerde woorden aan in een betekenisvolle context. Bijvoorbeeld door een filmpje te kijken of een tekst te lezen waar de woorden in naar voren komen. Vervolgens bied je de woordclusters aan (liefst zoals bij de didactiek Met woorden in de weer; 4 takt en 3 uitjes).

Tijdens de reguliere les:

- Herhaal je de aangeboden woorden (herhaalt kort de betekenis van de woorden, laat nog even een afbeelding zien), geeft taalsteun (door te tekenen, te schematiseren) en/of onderstreept de woorden.

Na de les:

- Zorg je voor een coöperatieve werkvorm waar de nieuwkomer samen met een andere leerling een betekenisvolle opdracht krijgt waar de woorden worden toegepast (en daardoor herhaald). De nieuwkomer zal zo de betekenis van de woorden verdiepen en verbreden.

Zorg telkens dat je aanbod van nieuwe woorden (of labels) wordt herhaald. Dat is erg belangrijk. Na één keer een uitleg of één keer herhalen onthoud je de woorden niet. Ze moeten 7 tot 9 x herhaald worden voor passieve kennis.

Er zijn effectieve woordenschatdidactieken, bijvoorbeeld 'Met woorden in de weer' van Verhallen en van der Nulft ([Rezulto](#)). Deze komen voor in reguliere methoden, maar kun je ook zelf toepassen bij lessen. Er zijn handige methoden om basiswoorden en schooltaalwoorden aan te leren.

Bijvoorbeeld Logo3000, Logogroep3 en LogoSchooltaal ([Rezulto](#)).

6.2. Versterken van het aanbod en taalsteun geven: hoe doe je dat?

Taalsteun geven is een manier om woordenschat incidenteel uit te breiden. Van te voren weet je niet welke woorden je gaat uitleggen, parafraseren of benadrukken.

Taalsteun

Door taalsteun te geven op elk moment kan de nieuwkomer sneller en beter begrijpen.

Bijvoorbeeld door:

- mimiek en gebaren te gebruiken;
- door woorden of zinnen te benadrukken;
- door iets aan te wijzen;
- door een afbeelding, een concreet voorwerp, een filmpje of een tekening;
- door inzet van de thuistaal (maatje of vertaalapp).

Zo versterk je het aanbod.

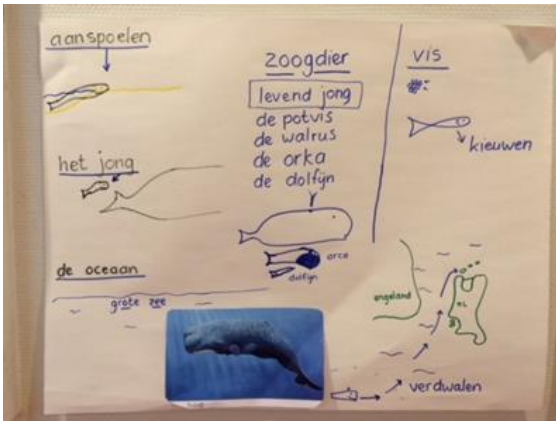
Versterken van aanbod door pre-teaching en herhaling

Voor de meeste nieuwkomers is tijdens een les of activiteit alleen taalsteun geven niet voldoende. Het is dan goed om het aanbod te versterken door extra momenten in te plannen waar je de reguliere stof behandelt. Je plant een pre-teachmoment in, je geeft taalsteun tijdens de les en je zorgt voor een herhaling na de reguliere les. Op al deze extra momenten maak je uiteraard ook gebruik van taalsteun.

Het is fijn voor de nieuwkomer (en voor veel andere leerlingen) dat het geven van taalsteun een tweede natuur wordt van de leerkracht. De aanwezige kennis en het taalniveau/de vaardigheden (in de thuistaal) bepalen hoeveel taalsteun en herhaling er nodig is.

Voorbeelden van taalsteun:

- Over interactieve taalsteun en geplande taalsteun [Kwaliteitskaart Taalsteun](#) Anne van Buul Hogeschool de Kempel.
- Ondersteun je onderwijsaanbod, tijdens talige instructies en het lezen van teksten door
  - o te visualiseren en te concretiseren (bijvoorbeeld met materialen, picto's, afbeeldingen, filmpjes),
  - o woorden te bespreken,
  - o te praten over de tekst, verbanden te leggen in de tekst (al modellend),
  - o te tekenen,
  - o filmpjes over het onderwerp te kijken,
  - o de thuistaal in te zetten (bijvoorbeeld de tekst te vertalen).
- Over hoe je met tekeningen het leerproces ondersteunt heeft Rachel Levi een mooi boek geschreven [Teken je les](#).
- Een mooi filmpje waar duidelijk wordt hoe helpend het is als een (gesproken) tekst wordt ondersteund met tekeningen is [Back to basics](#). Al sprekend, wordt deel voor deel de tekst verduidelijkt met een tekening. Ook worden verbanden tussen woorden en zinnen helder.
- Teken bij een tekst of een gesprek. Zie voorbeeld 1: Bij het alinea voor alinea lezen van een Nieuwsbegriptekest over 'Een verdwaalde potvis' tekent de leerkracht op een groot tekenpapier wat ze leest, modelt (hoe ze denkt, hoe ze verbanden legt) en verwoordt: 'De vis is een zoogdier, die is verdwaald en aangespoeld op een Waddeneiland.' Na de instructie hangt het papier als spiekpapier in de klas bij het beantwoorden van de vragen.

Voorbeeld: Marianne Egberts-Vos

- Versterk je aanbod bij alle vakken waar taalbegrip nodig is. Bijvoorbeeld bij het lezen van teksten bijvoorbeeld bij wereldoriëntatie, begrijpend lezen, rekenen. In [Ruimte voor nieuwe talenten](#) concrete tips.
- Denk aan de inzet van leerlingen (ouders of vrijwilligers) die dezelfde thuistaal spreken. Zij kunnen snel even iets uitleggen of toelichten;

Bronnen:

Cummins, J. & Swain, M.(1986), Bilingualism in education: aspects of theory, research and practice, Longman, Londen.

Uitgeverij [Rezulto](#), zie website.

Verhallen, M. en R. Walst (2011). Taalontwikkeling op school, Coutinho.

Lptn. & G.J. Kootstra (2017), Ruimte voor nieuwe talenten, PO Raad.